

opísať v termínoch rastu *vedeckého poznania*, konceptuálnych zmien a teórie striedania konceptuálnych modelov. Intelektuálny vývin sa podľa Thagarda modelovo viac podobá tomu, čo u vedcov a vo vede opisujeme ako konceptuálne revolúcie. Všetko závisí od odpovedí na tieto otázky: Prechádzajú deti tými istými konceptuálnymi zmenami ako vedci? Sú deťom vlastné teórie, ktoré im umožňujú jednotné vysvetlenie pozorovaných faktov? Ak áno, potom osvojovanie si nových teórií znamená náhradu tých, ktoré im boli vlastné predtým. Ak áno, je toto striedanie teórií výsledkom posudzovania ich explanačnej koherencie? Thagard pripomína ([1], 252), že aj keď konečné odpovede nie sú naporúdzajú, experimentálny a teoretický výskum v oblasti vývinovej a kognitívnej psychológie je *veľmi sugestívny* a jeho výsledky naznačujú vysokú mieru *hlbínnej* podobnosti procesov, ktoré sa odohrávajú v intelektuálnom vývine detí a vo vede.

Thagardova práca *Conceptual Revolutions* predstavuje posun v názoroch na problém *vedeckých revolúcií*, prekračuje horizonty načrtnuté dnes už klasickou interpretáciou T. Kuhna pred troch desaťročí. Prekonáva predovšetkým moment iracionality, ktorý bol v nej podstatne prítomný. Určité nóvm obsahuje najmä porovnanie transformácií prebiehajúcich vo vedekých revolúciách s druhom konceptuálnych zmien, ktoré vývinová psychológia objavuje u detí. Je napísaná sviežim jazykom, neobsahuje mnohoznačnosť charakteristickú pre filozofické texty. V tomto zmysle ju odporúčame do pozornosti našej širšej odbornej verejnosti.

František Mihina

NIELEN O SPRÁVANÍ ŽIVOČÍCHOV

ZDENĚK VESELOVSKÝ: Chováme se jako zvířata? Praha, Panorama 1992, 247 s.

Etológia ako moderná veda zaoberajúca sa skúmaním správania živočíchov i človeka patrí medzi prudko sa rozvíjajúce vedecké disciplíny. V našich podmienkach dosiahol etologický výskum, napriek svojej relatívnej mladosti množstvo pozoruhodných výsledkov. Už od počiatkov etológie u nás však možno badať prílišnú disproporciu medzi dosiahnutými výsledkami a možnosťou ich predkladania širšej verejnosti. Vo svojej snahe priblížiť sa širšiemu publiku narážala etológia na nepochopenie a odsudzovanie, prameniace často z neznalosti a z ideologicky podmienených argumentov. Dôsledkom toho je i malý počet prác venovaných problematike etológie, ktoré by boli určené odbornej verejnosti i širšiemu okruhu čitateľov. Jedným z príznakov signalizujúcich zmenu situácie je popri prekladoch diel Konrada Lorenza (žiaľ, až na prácu *Rok husi divej* ide výlučne o české, a teda dnes už tiež zahraničné, preklady) i práca popredného českého etológa Zdeňka Veselovského *Chováme se jako zvířata?*

Prof. Veselovský je predstaviteľom klasickej etológie, žiakom Konrada Lorenza. Duchovnú spriaznenosť so svojím učiteľom dokladá chápaním etológie ako porovnávacieho výskumu správania, metódami skúmania, provokujúcim názvom i štýlom, akým je kniha napísaná. Je koncipovaná tak, že poskytuje výklad základných pojmov etológie, uvádza čitateľa do jej základných oblastí – neuroetológie, fyziológie správania, genetiky správania, základov biologickej komunikácie, ekoetológie a sociobiológie. Hoci text predpokladá určité zázemie poznatkov z biológie, je dostatočne zrozumiteľný na to, aby bol prístupný širšiemu okruhu čitateľov, nielen študentom či vedeckým pracovníkom z oblasti etológie. Navyše, bohatý obrazový materiál, ktorý dopĺňa výklad, zvyšuje jeho názornosť i celkovú prítlačivosť knihy.

Jedným z dôsledkov obchádzania etológie je aj absentujúca filozofická reflexia výsledkov etologického výskumu. Pritom etológia ako veda o správaní živočíchov i človeka (ktorý je

koniec koncov tiež „len“ živočíchom) poskytuje množstvo podnetov pre rôznorodú filozofickú analýzu – sú to otázky spojené s procesom vzniku a vytvárania vedeckej disciplíny, založenej na širokom interdisciplinárnom prístupe, otázky formovania predmetu, postupného vývoja metód výskumu, vývoja rôznych koncepcií, spôsobu definovania základných pojmov, budovania teórií či miesta a úlohy pojmov a teórií v etologickom výskume (podľa Veselovského sú pojmy a teórie len pomocné prostriedky na poznanie správania), problém redukcie atď. To je jeden okruh problémov pre možnú filozofickú analýzu. Druhý okruh problémov, a tento Veselovský vo svojej knihe opäť v duchu svojho učiteľa K. Lorenza priamo nastoľuje, sa týka vzťahu človeka k ostatnej živej prírode. Celé stáročia ľudia hľadajú odpoveď na otázku, čo nás odlišuje od živočíchov. Naše odcudzenie prírode dosiahlo aj v tomto smere bod, kedy je treba obzrieť sa späť a hľadať nie to, čo nás rozdeľuje, ale to, čo nás s prírodou, s našimi živočíšnymi predkami i spolupútnikmi spája. V časoch, keď bol človek súčasťou prírodného diania, vnímal prírodu ako svoju súčasť a naopak, seba ako súčasť prírody, bol schopný porozumieť prírode, svoje potreby reflektovať cez potreby prírody. Naše odcudzenie prírode nás naučilo nerozumieť prírode. Nepoznáme prírodu, nevieme sa vcítiť do jej procesov, potrieb. Naše zmysly sú otupené, hodnoty zvrátené. Jedným z možných východísk z tohto stavu je znovu sa naučiť chápať prírodu, to znamená hlbšie a dôkladnejšie ju spoznávať. Teraz už nie bezprostredným kontaktom, životom „v lone prírody“, ako tomu bolo na úsvite ľudských dejín, ale prostredníctvom toho, čo má svoj podiel na odcudzení človeka prírode – prostredníctvom vedy, vedeckého poznania prírody, a teda aj prostredníctvom poznania správania živočíchov, živých organizmov vôbec, ale aj poznaním prírodných základov nášho vlastného, ľudského správania. Etológia dosiahla v tejto oblasti množstvo pozoruhodných výsledkov. Bolo by však mylné obviňovať etológov z toho, že si robia nárok na celostné vysvetlenie správania človeka, že sa pokúšajú redukovať ľudské správanie na jeho biologické determinanty. Takéto koncepcie sa síce v etológii, podobne ako v iných disciplínach, vyskytujú, sú však, ako každý bezhraničný redukcionizmus, skôr okrajovou záležitosťou. Naopak, mnohé obviňovania zo strany filozofov, usvedčujúce etológov z biologického fundamentalizmu či redukcionizmu, pramenia zväčša z neznalosti a nepochopenia etológie ako vedy. Etológia, presnejšie, jej časť – humánna etológia, chce odhaliť prírodné základy ľudského správania, spôsob, akým tieto základy spoluurčujú aj naše súčasné „civilizované“ formy správania. Poznanie správania iných živočíchov je jedným z krokov na ceste k poznaniu nás samých. Etológia k tomu má čo povedať. Pokúsme sa jej načúvať. Volanie Z. Veselovského po väčšom záujme zo strany spoločenských vied je plne namieste.

Dušan Gálik

ŽIVOT A VIERA

IMRICH STARÍČEK: *Život a viera v jednote a v mnohosti*. Trnava 1993, 186 s.

Známy slovenský fyzik a katolícky intelektuál sa podujal na záslužnú, no ťažkú úlohu charakterizovať súčasný svet, ako ho vidí vedec zaoberajúci sa aj filozofickou problematikou a reálny katolík. Staríčkovu knihu treba chápať ako určité Vyznanie sa zo svojich predstáv, vízií, ideálov a očakávaní. Cieľom práce je snaha o pochopenie človeka a ľudstva v celej ich historickej, duchovnej a spoločenskej zložitosti, v ich veľkosti, ale aj bezmocnosti dosiahnuť vlastnými silami svoje konečné zavŕšenie a cieľ – vykúpenie a trvalú blaženosť, o ktorú sa ľudstvo v dejinách znovu a znovu usilovalo a ktorú mu ponúka viera.